

FERENC VIKTÓRIA – NÁNÁSI-MOLNÁR ANITA

KIK VÁLASZTJÁK
A MAGYAR ÓVODÁKAT KÁRPÁTALJÁN?
SZÜLŐI MOTIVÁCIÓK KÁRPÁTALJAI UKRÁNOK
ÉS MAGYAROK KÖRÉBEN
A 2013-14-ES FORRADALMI ESEMÉNYEK UTÁN

A kisebbségi léthelyzet, valamint az ukrainai politikai helyzet, illetve ezek változékonysága számos aktuális kutatási kérdést vet fel a társadalomtudományok területén, köztük a szocio-lingvisztikában is. Időszerű vizsgálni például az óvodai és iskolai tannyelv megválasztásának tendenciáit, illetve a jelenlegi erősen nemzetiesítő ukrán oktatás- és nyelvpolitikai intézkedések¹ hatását a kárpátaljai magyar beszélőközösség és intézményhálózatának jövőjére.

A közoktatás legalsó szintje, az óvoda – melyet 2010-től az ötödik életévüket betöltő gyerekek számára kötelezővé tettek Ukrajnában – szerves részét képezi a magyar nyelvű oktatási rendszernek Kárpátalján. A régióban a vizsgálat ideje alatt 112 óvodában működött magyar nevelési nyelvű csoport, összesen 5916 gyermek részvételével.² Nyelvi szempontból az óvoda azért is fontos, mert a nyelvsajátításra különösen érzékenyek ebben a korban a gyerekek,³ ez a nyelvi szocializáció első intézményes színtere, továbbá az anyanyelvi iskoláztatást is előkészíti.

Korábbi kutatásokból tudjuk, hogy a Kárpát-medencei óvoda- és iskolaválasztásban szerepet játszó szempontok etnikailag semleges és etnikailag meghatározott módon alakulnak, vagyis ugyanúgy jelen vannak a minőségi és/vagy távolsági szempontok, mint a nyelvi/etnikai kérdések.⁴

1 Lásd például a Nemzetpolitikai Kutatóintézet elemzését a 2017-ben elfogadott oktatási törvényről: *Szükséges, de nem elégséges. Az ukrán oktatási reform és a nemzeti kisebbségek*. Letöltés helye: <http://bgazrt.hu>; letöltés ideje: 2018. 05. 03. A nemrégiben első olvasatban elfogadott nyelvtörvénytervezet ügye a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont honlapján követhető: *Ukrajna törvénye „Az ukrán mint államnyelv funkcionálásának biztosításáról”: rövid ismertető (1–5. rész)*. Letöltés helye: <http://hodinkaintezet.uz.ua>; letöltés ideje: 2018. 11. 03.

2 A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség aktuális adatai szerint.

3 A kritikus (szenzitív) periódus elmélete szerint a nyelvsajátítás biológiailag behatárolt. Az első biológiai sorompó 6–7 éves korban jelentkezik, ami előtt az anyanyelvsajátításnak meg kell kezdődnie. Ha eddig az életkorig a gyermeket nem éri megfelelő nyelvi inger, akkor a nyelv elsajátítása nagymértékben sérül. Lenneberg, Eric. H.: *Biological Foundations of Language*. Wiley: New York, 1967.

4 Lásd például: Papp Z. Attila: Az iskolaválasztás motivációi és kisebbségi perspektívái. *Kisebbségkutatás*, 2012. 21 (3). 399–417. itt: 411. Papp Z. Attila: Többségi nyelvű iskolaválasztás kisebbségben, avagy a PISA-adatoktól a Kárpát-medencei diskurzusokig. *Kisebbségkutatás*, 2013. 22 (4). 7–17.

Kárpátalján az Euromajdan⁵ utóhatásaként érzékelhető általános politikai és gazdasági válság az ukrán többség és a magyar kisebbség viszonylatában is új trendeket eredményezett az oktatási intézményválasztásban. Korábban a magyar szülők is úgy gondolkodtak, hogy a gyermek későbbi boldogulása szempontjából a többségi nyelv tannyelv általi elsajátítása a legfontosabb, és ennek rendelték alá az intézményválasztást.⁶ Tették mindezt azért, mert 2008-tól a felsőoktatásba való jelentkezéskor a magyar iskolák végzőseinek is kötelezően vizsgáznuk kell ukrán nyelv és irodalomból, ezen a vizsgán pedig rosszul szerepeltek a magyar diákok, mivel az államnyelv oktatása rendkívül alacsony hatékonysággal folyik a magyar iskolákban.⁷

A 2008-as állapotokat idéző, sőt azokat felülmúló jelenlegi nemzetiesítő oktatás- és nyelvpolitika ellenére a 2017/18-as tanévben végzett óvodakutatás ugyanakkor arra mutatott rá, hogy Kárpátalján megfordulni látszik a korábbi trend, és a magyar oktatási intézményeket nemcsak a magyar gyerekek, de a vegyes és a többségi homogám házasságokból származók részére is a legjobb választásnak gondolják a szüleik.

A kutatás során a négy régióból csak Kárpátalján fordult elő, hogy a kérdőívet ukrán nyelvre is le kellett fordítanunk, mert a magyar intézményhálózathoz kapcsolódóan több településen is ukrán szülőkkel találták szembe magukat kérdezőbiztosaink.

Kárpátalján a kutatás során összesen 29 óvodát vontunk be a lekérdezésbe, amelyek közül 20 falusi, 9 pedig városi intézmény volt. Összesen 407 kérdőívet gyűjtöttünk ebben a régióban. Az intézmények kiválasztása reprezentatív minta alapján történt. A minta a magyar óvodai ellátással rendelkező települések típusa szerint volt reprezentatív.

Az alábbi táblázatból az is látható, hogy mind az adatközlő, mind annak házastársa tekintetében jelentős csoportot alkotnak a magukat nem magyar nemzetiségűeknek vallók Kárpátalján.

-
- 5 A 2013. november 21-én a kijevi Függetlenség téren (Majdan Nezalezsznosztyi) kirobbant, Európa-párti tiltakozáshullámot összefoglaló néven Euromajdannak nevezzük. A tiltakozást közvetlenül Ukrajna EU társulási egyezménye aláírásának elhalasztása váltotta ki. Az európai integráció melletti tüntetések fokozatosan váltak hatalomellenessé, s számos áldozatot is követeltek. A tüntetéssorozat eredményeként 2014 februárjában az akkori ukrán elnök, Viktor Janukovics végül távozott tisztségéből. Lásd például: Kulyk, Volodymyr: Ukrainian Nationalism Since the Outbreak of Euromaidan. *Ab Imperio*, 2014. 3. 94–122.
- 6 Ferenc Viktória: Nyelvet tanulni, továbbtanulni, „létesülni” – többségi iskolaválasztási stratégiák Beregszászban. *Kisebbségkutatás*, 2013. 22 (4). 98–121.; Szávayné Séra Magdolna: *A kárpátaljai magyar szülők tannyelv-választási motivációi 2008–2014 között*. PhD-értekezés. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar: Budapest, 2015.
- 7 Csernicskó István: Államok, nyelvek, államnyelvek: nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén (1867–2010). Gondolat Kiadó: Budapest, 2013. 411–424.

	Adatközlő		Házastársa	
	többségi nemzet	magyar	többségi nemzet	magyar
Erdély	3,9%	91,3%	8,4%	85,5%
Felvidék	6,5%	85,8%	14,5%	80,9%
Kárpátalja	17,2%	82,3%	26,6%	72,1%
Vajdaság	2,3%	96,0%	9,4%	87,9%
Kárpát-medence	6,9%	89,1%	13,8%	82,1%

1. táblázat: A kérdőívet kitöltők nemzeti identitása régióként (%)

A kérdőívet 92%-ban nőekkel töltötték ki kérdezőbiztosaink, csak az esetek 8%-ában válaszoltak férfiak. Ez a nők magasabb válaszadási hajlandóságával is magyarázható, de azzal is összefügghet, hogy több megkérdezett családban külföldön dolgozik a férj, és a nők egyedül vannak otthon a gyerekekkel.

Az esetek 95%-ában az óvodás gyermek szülei álltak rendelkezésre, 5%-ban a nagyszülei. A szórványtelepülésként jellemezhető Nagybocksón például a kitöltendő hét kérdőívből négy esetében az anya és az apa is Csehországban tartózkodott, a nagyszülőkkel vannak otthon a gyerekek, ezért őket kérdezték meg – mondták el a kérdezőbiztosok tereptapasztalataikat.

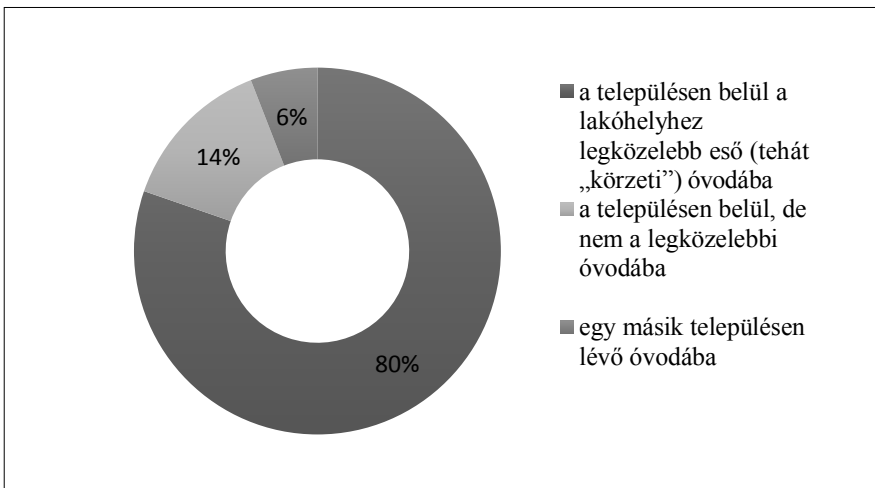
A tereptapasztalatok arról is árulkodnak, hogy olyannyira erős a többség körében a magyar intézményválasztás trendje, hogy sok településen a megnövekedett igény miatt kapacitáshiány alakult ki. Főleg az olyan szórványtelepüléseken (Nagybocksó, Munkács, Ungvár) számoltak be kapacitáshiányról informálisan az adatközlők, ahol magas a többségi nemzethez tartozók aránya és kevés a magyar intézmény, így esetenként magyar gyerekek kényszerülnek a többségi óvodába, míg többségiek foglalják el a helyeket a magyar óvodában. Az is egy megoldandó probléma ezzel kapcsolatban, hogy a többségi gyermekek nyelvéllapota nem elégséges ahhoz, hogy teljesen magyarul folyjon a nevelés a magyar intézményben,⁸ ezek a gyerekek egymás között ukránul beszélnek, illetve az óvodapedagógusok is arra kényszerülnek, hogy ukránul szóljanak a gyerekekhez.

8 Ezzel magyarázható az is, hogy bár a kérdőíveket magyar nevelési nyelvű intézményt látogató gyerekek szülei (adott esetben nagyszülei) töltötték ki, a nem magyar nyelven iskolázott és sok esetben ezzel együtt nem magyar anyanyelvű szülők körében 20,5%-os arányt mutatnak azok, akik vegyes nyelven (tehát a magyart és az ukránt is említve) neveltetik gyermeküket az óvodában (lásd az óvoda nevelési nyelve és a szülők iskolai tanyelve közötti összefüggésekről szóló részt).

Tanulmányunkban az óvoda- és iskolaválasztás általános szempontjainak bemutatása mellett külön figyelmet szentelünk a Kárpátalján gyűjtött kérdőívek között egymástól jól elhatárolható magyar homogám, heterogám és ukrán homogám házasságokban élő szülők óvodaválasztásának összehasonlító vizsgálatának. Emellett azt is megvizsgáljuk, hogy a szülők tannyelve milyen hatással van a gyermekek óvodai és iskolai tannyelvének megválasztására.

Az óvodaválasztás általános szempontjai

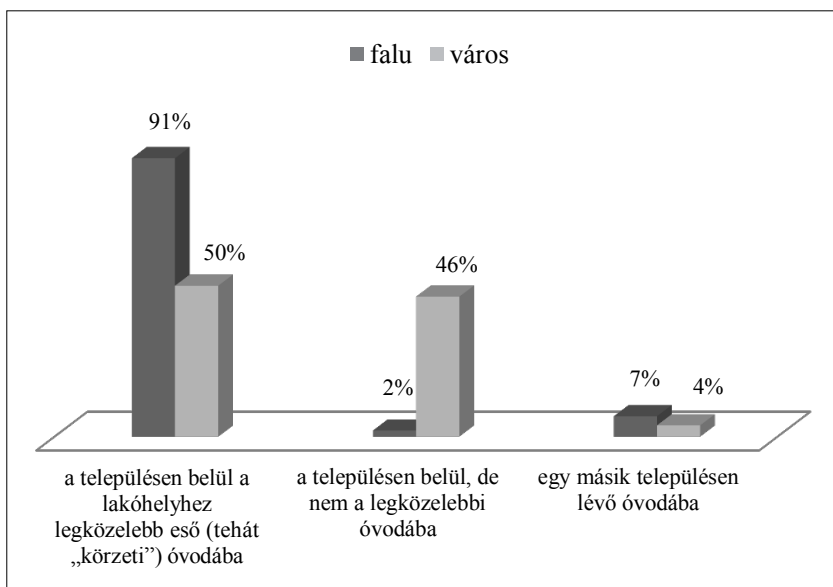
A kárpátaljai magyar óvodások szüleinek döntő többsége (80%) mondta azt, hogy a településen belül a lakóhelyéhez legközelebb eső óvodát választotta a gyermekének. 56 fő (14%) ugyan a településen keresett óvodát a gyermekének, de helyben nem a legközelebbire esett a választása. Emellett mindössze a megkérdezettek 6%-a (24 fő) mondta azt, hogy a lakóhelyéhez képest egy másik településen jár gyermeke óvodába.



1. ábra: Az óvodaválasztás földrajzi helyszíne (% , N=406)

Az óvoda kiválasztása szignifikánsan ($p < 0,001$) különbözik a városi és a falusi típusú települések szerint. A falusi óvodákhoz tartozó szülők döntő többsége (91%) a legközelebbi óvodába íratta gyermekét, a városi településekhez tartozó szülők viszont már szinte fele-fele arányban (50 és 46%) oszlanak meg az első két válaszlehetőség között. Vagyis

elmondhatjuk, hogy a városi óvodák esetében nem mindig a legközelebbi óvodára esik a szülők választása, bár azért a településen kívülre mindössze 4%-uk viszi a gyermeket. Természetesen e fenti különbségre elsősorban a település nagysága, és ezzel összefüggésben a bővebb kínálat lehetősége ad magyarázatot, amit a szülők majd fele ki is használ arra, hogy ne a legközelebbi óvodát válassza. A falvakban általában csak egy-egy intézmény szolgál a helybeli gyermekek beóvodáztatására, vagyis, ha nem helyben, akkor egy másik településre kell a gyerekeket átvinni. Érthető módon a másik település választása a falusi szülők körében magasabb (7%), viszont ez, illetve a második kategória 2%-ával együttesen sem jelent olyan mértékű eltérést a legközelebbi óvoda választásától, mint amit a városokban tapasztaltunk.



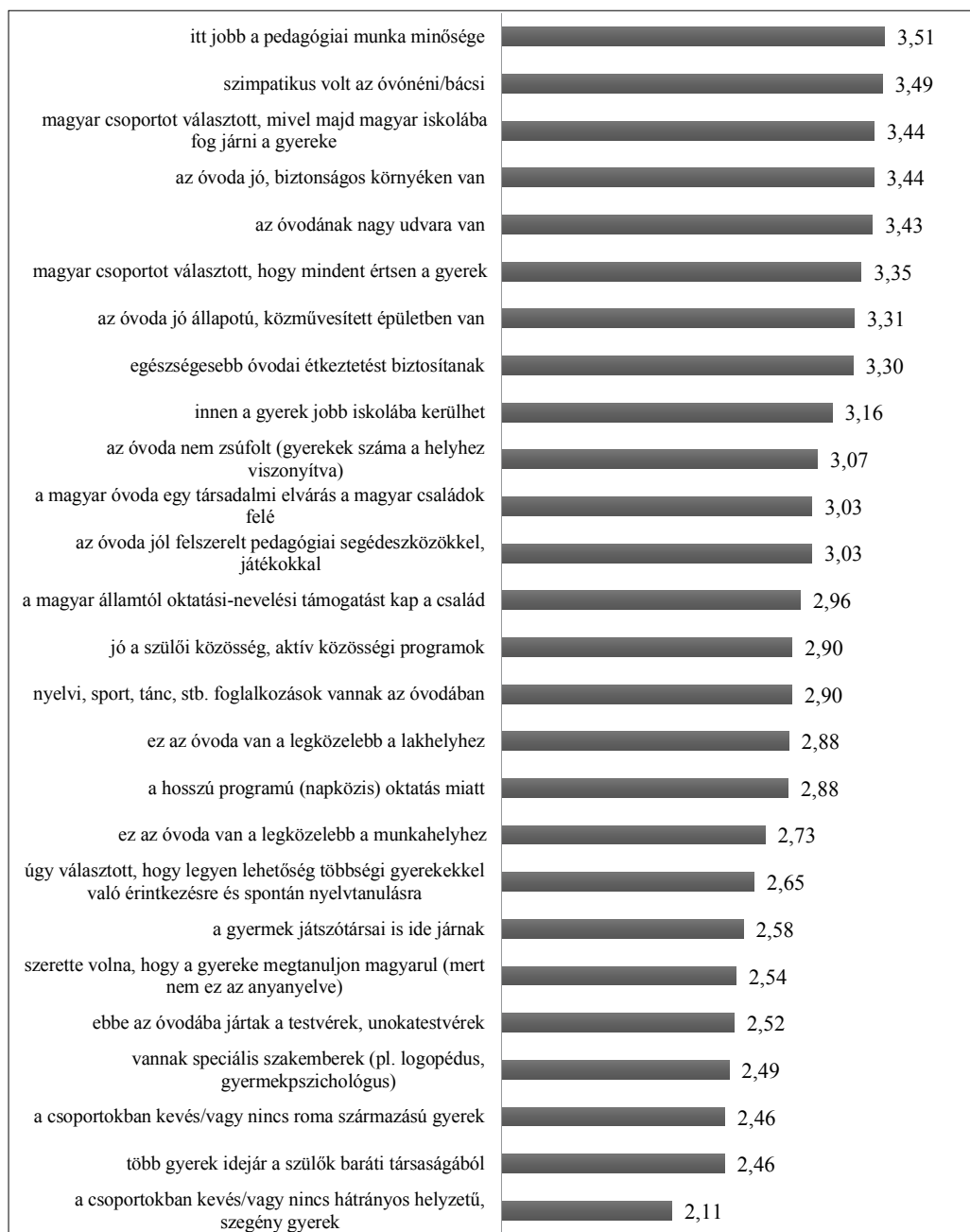
2. ábra: A városi és falusi települések intézményeibe tartozó szülők óvodaválasztása (% , N=406)

A szülők 33%-ának volt lehetősége több óvoda közül választani, amikor a gyermekének intézményt keresett. A legtöbben 2–3 óvoda közül választották ki azt, amelyikbe most a gyermekük jár. Ezek közül egy-kettőt néztek meg személyesen is. 93%-uk mondta azt, hogy sikerült abba az óvodába iratkozni, amelyik a legjobban elnyerte tetszésüket. Akiknek ez nem sikerült azok a helyhiányra és a távolságra, az utaztatás költségeire hivatkoztak elsősorban.

Megkérdeztük a szülőket arról is, hogy néhány általunk felsorolt szempont közül, melyik milyen mértékben befolyásolta őket az óvoda kiválasztásában. Az adott szempont

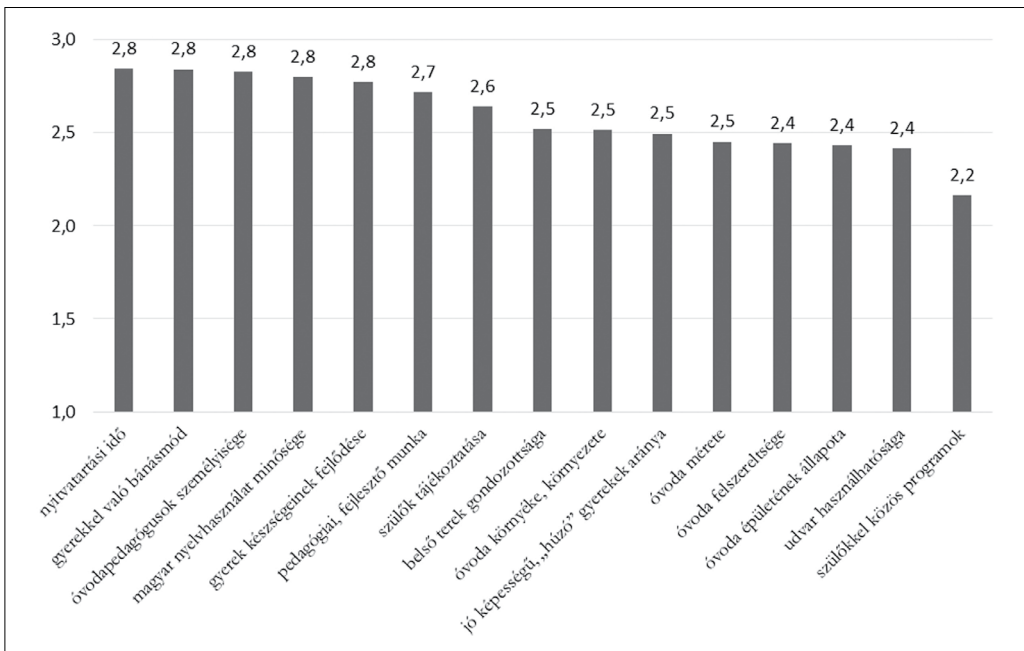
befolyásoló erejét négyfokú skálán jelezhetnék, ahol az 1 azt jelentette, hogy egyáltalán nem befolyásolta, a 4 pedig azt, hogy nagyon befolyásolta. Az alábbi ábrán láthatjuk, hogy a szülők válaszainak átlagosítása után milyen sorrend rajzolódik ki az óvodaválasztási motivációk között. A legmagasabb átlagot (3,51) a jobb pedagógiai munka kapta, amit a szimpatikus óvónéni/bácsi (3,49) követ. Vagyis az első két helyen etnikailag semleges motivációkat találunk, egy szóval kifejezve a szülők a „jobb” óvodát részesítik előnyben. Csak a harmadik helyen (3,44) jelenik meg az a szempont, amely a gyermek nyelvi és kognitív fejlődését szem előtt tartva a magyar óvodára mintegy a magyar iskola (nyelvi) megalapozásaként tekint. Az óvoda biztonsága is ugyanennyire fontos a szülőknek, illetve nem sokkal marad le a nagy udvar (3,43), ahol játszhatnak a gyerekek. Érdekes megfigyelni, hogy a csoportszellem ebben az értékelésben alacsony státuszban van, vagyis a testvérek, rokonok, ismerősök, a gyerekek és a szülők barátai által képviselt minták követése jóval kevésbé játszik szerepet az adott óvoda választásában.

Végigtekintve a teljes listán, azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a legtöbb itt felsorolt tényező valamilyen mértékben befolyásolta a szülőket, hiszen az átlagok – egy kivétellel – a skála felezőértéke (2,5) felett vannak. Csak egyetlen olyan szempont van – vagyis, hogy a csoportban kevés/vagy nincs hátrányos helyzetű, szegény gyermek –, amely inkább nem befolyásolja a szülőket (2,11). Azaz a szülők nem kerülnek az intézményeket, ha ezzel a tényezővel találkoznak. Talán érdemes megjegyezni, hogy ez az állítás a roma származású tanulókra nem teljesen igaz. Az a szempont, hogy a csoportban kevés/vagy nincs roma származású gyermek inkább befolyásolja a szülőket (2,46), vagyis működik egyfajta enyhe „white flight” jelenség a kárpátaljai magyar óvodákban.



3. ábra: Az óvodaválasztást befolyásoló szempontok (négyfokú skálán kapott átlagok, ahol 1 – egyáltalán nem, 4 – nagyon)

Hogy lássuk a bemeneti motivációk és az óvodaválasztás óta eltelt tapasztalatok milyen viszonyban vannak egymással, megkérdeztük a szülőket, most mennyire elégedettek az óvodával. Az óvodával való elégedettség mérésénél általánosságban azt a megállapítást tehetjük, hogy az óvodapedagógusok személyisége, a gyerekekkel való bánásmód, illetve a készségek fejlődése, a magyar nyelvhasználat minősége és az óvoda nyitvatartási ideje az, ami leginkább kielégítő a megkérdezettek szerint (3-as közeli érték). S közel ilyen kielégítő a pedagógiai fejlesztő munka az óvodában vagy épp a szülők tájékoztatása a gyermek fejlődésével kapcsolatban. Az óvodák felszereltsége, fizikai állapota, vagy az udvar használhatósága a válaszadók összevont értékelése alapján csak közepesen megfelelő. A többi szülővel közös programok mennyisége és minősége az a tényező, amivel a legkevésbé (2,2 átlag) elégedettek a szülők, itt lehetne még lépéseket tenni.



4. ábra: A szülők elégedettsége az óvodával (háromfokú skálán kapott átlagok, ahol 1 – egyáltalán nem elégedett, 3 – nagyon elégedett)

Annak ellenére, hogy a terepen kérdezőbiztosainknak a szülők egy része panaszként fogalmazta meg, hogy nem elégedett az óvodai nyelvhasználat minőségével a nagyarányú ukrán anyanyelvű gyermek jelenléte miatt, a teljes mintában ez mégsem jellemző, hiszen a fentiekben azt láttuk, hogy a magyar nyelvhasználat minőségét elégedettség övezi.

Az óvoda nevelési nyelvére vonatkozó kérdésnek⁹ elvileg azonos eredményt kellett hoznia a vizsgálatban, hiszen a magyar nevelési nyelvű óvodákba járó gyerekek szüleit kérdeztük meg. Érdekes azonban, hogy a kérdésre érkező 403 értékelhető válasz 9,6%-a, vagyis 39 fő a magyar és az ukrán nyelvet is megjelölte, tehát vegyes nevelési nyelvű óvodáról, óvodai csoportról számolt be ezáltal. Így alakulhatott ki az az eredmény is, mely szerint a többségi nyelvű általános iskolát végzett válaszadók közül minden ötödik (20,5%) megkérdezett a vegyes nevelési nyelvet jelölte meg gyermeke óvodai tannyelveként. Itt utalhatunk vissza az írás elején már megfogalmazott trendre, mely szerint erősödött a többség körében a magyar nyelvű intézményhálózat választásának gyakorlata (főként a szórvány településeken), ezáltal a magyar nevelési nyelvű csoportban több gyermek nyelvéllapota nem elégséges ahhoz, hogy magyarul folyjon a nevelés, vagyis a szülők által is jelzett vegyes nyelven zajlanak az óvodai mindennapok.

Intézményválasztás a család etnikai típusa szerint

Az óvodaválasztás fenti szempontjait néhány, a mintánkon belül elkülöníthető alcsoport szerint is elemeztük. Mivel Kárpátalján gyakori a magyar óvodaválasztás a nem magyar nemzetiségűek körében is, ezért az egyik háttérváltozónkat a szülők nemzetisége alapján hoztuk létre. Az első helyen megjelölt nemzetiség szerint a kérdőívet kitöltők között 17% az ukrán nemzetiségű, házastársaik pedig 27%-ban tartoznak a többségi nemzethez.

A házasságok etnikai típusa szerint összesen 46 esetben volt olyan személy az adatközlőnk, aki magát ukránnak vallotta és bevallása szerint a házastársa is az, vagyis homogám többségi házasságról van szó. Vegyes házasságban 56 magát magyarnak valló adatközlőnk él, továbbá 17 magát ukránnak valló adatközlőnk van magyar házastársa, vagyis összesen 73 esetben van dolgunk etnikailag vegyes, heterogám családtípussal. A legtöbben, 256 fő, homogám magyar házasságban élnek.

A család etnikai típusa	Fő	%
többségi homogám	45	12,1
etnikailag vegyes/heterogám	73	19,5
magyar homogám	256	68,4
Összesen	374	100

2. táblázat: A heterogám és homogám családok megoszlása a kárpátaljai adatközlők körében

9 Az ide vonatkozó kérdés így hangzott: „A gyakorlatban jelenleg milyen nyelven folyik az óvodai nevelés?”

Ha az óvodaválasztás motivációit összevetjük, az első három legfontosabb szempont között különbségeket találunk a házasság etnikai típusa szerint. A szintiszta ukrán családok számára a legfontosabb szempont a nyelvtanulás, amit a biztonságos környék és a jó minőségű pedagógiai munka követ. A vegyes családoknál a nyelvtanulás nem annyira fontos. Körükben az első három helyen az óvoda külső és belső minőségi tulajdonságai jelennek meg úgy, mint a nagy udvar, a jobb minőségű pedagógiai munka, a szimpatikus óvodapedagógus. A homogám magyar házasságban élő szülőknek a legfontosabb, hogy a magyar óvodában a gyerek felkészüljön a magyar iskolára, másodsor, hogy mindent megértsen, ami vele és körülötte történik. Végül pedig a magyar párú szülőknek is fontos, hogy egy szimpatikus óvónénire/bácsira bízzák rá a gyermeküket.

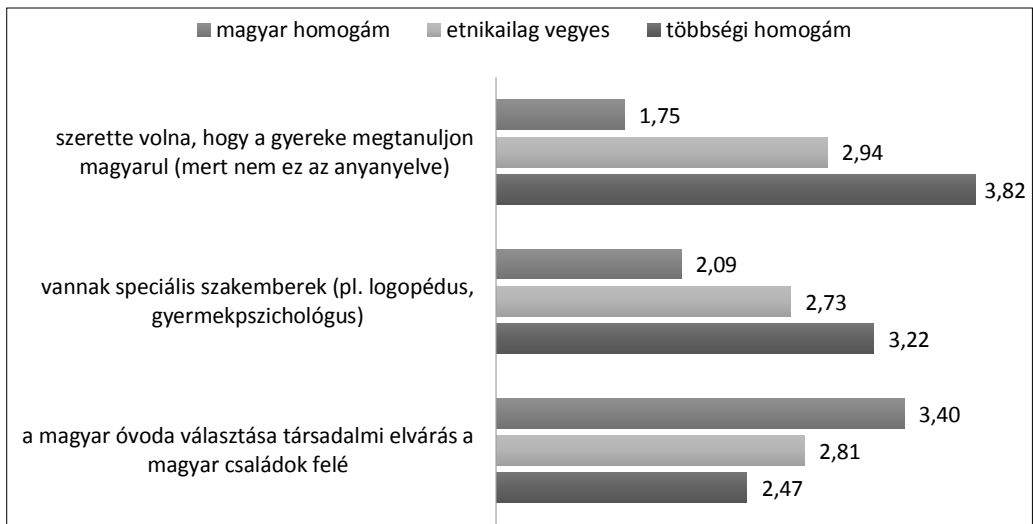
	többségi homogám		etnikailag vegyes/heterogám		magyar homogám	
1.	megtanuljon magyarul, mert nem ez az anyanyelve	3,82	az óvodának nagy udvara van	3,54	mert magyar iskolába fog továbbmenni	3,68
2.	biztonságos környék	3,78	jobb minőségű a pedagógiai munka	3,54	hogyan mindent értsen a gyerek	3,56
3.	jobb minőségű a pedagógiai munka	3,74	szimpatikus az óvónéni/bácsi	3,51	szimpatikus az óvónéni/bácsi	3,51

3. táblázat: Az első három legfontosabb motiváció az óvodaválasztásban a családok etnikai típusa szerint (négyfokú skálán kapott átlagok, ahol 1 – egyáltalán nem, 4 – nagyon)

Szignifikáns különbség az óvodaválasztási szempontok közül csak három esetben van a szülők között a házasság etnikai típusa szerint. A többségi homogám családokban mért átlagok szerint csökkenő sorrendbe rendezett diagramon azt láthatjuk, hogy számukra rendkívül fontos (3,82), hogy a magyar óvodában a gyermek megtanulhat magyarul, mert nem ez az anyanyelve. Ez a szempont az etnikailag vegyes családokban is inkább fontos (2,94), de a magyar homogám családokban, érthetően, inkább nem az, hiszen a gyermek már otthon megtanult magyarul.

A második olyan szempont, amiben szignifikánsan különböznek az eltérő etnikai hátterű szülők, az a speciális szakemberekkel (logopédus, gyermekpszichológus) való rendelkezés értékelése. A többségi és a vegyes házasságban élő szülőknek ez a szempont inkább fontos, míg a magyar homogám házasságban élőknek inkább nem.

A harmadik tényező, amiben szignifikánsan különböznek a válaszok szintén egy olyan kategória, ami természetéből adódóan inkább a magyar vagy a vegyes családtípusban fontos, a többségi házaspárok esetében kevésbé releváns. Itt arról a közkeletű vélekedésről van szó, hogy a magyar gyermekeket azért (is) fontos magyar intézménybe íratni, mert ezzel a magyar intézmények fenntarthatóságát is támogatják a szülők, hosszú távon pedig a közösség fennmaradását. Vagyis az óvodaválasztás nem kizárólag személyes döntés, hanem társadalmi következményei is vannak. Ezt a magyar homogám házaspárok egyértelműen érzékelik, inkább fontosnak (3,4) tartják a választásnál, de az etnikailag vegyes családok is a skála 3-as, inkább fontos értékehez közelítenek (2,81). A többségi homogám házaspárok körében ennek értéke az inkább nem fontos (2,47) sávban helyezkedik el, ahogyan az fentebb is olvasható.



5. ábra: A családok etnikai típusa szerinti eltérések az óvodaválasztásban¹⁰
(négyfokú skálán kapott átlagok, ahol 1 – egyáltalán nem, 4 – nagyon, csak szignifikáns eltérések)

10 Csak szignifikáns különbségek ($p < 0,001$).

Tannyelv tannyelvet szül?

Az óvoda nevelési nyelvének megválasztása több változó mentén vizsgálható. Az egyik legmeghatározóbb szerepet a szülők általános iskolai tannyelve töltheti be ebben a kérdésben. A tannyelvi döntések mögött gyakran több összetevőből álló motivációcsoport bújhat meg. Az ún. családi nyelvpolitikát¹¹ boncolgatva például pontosabb képet kaphatunk a szülői döntésekről, azok hátteréről, miután az iskoláztatás helye és annak nyelve is végső soron a családban, egyéni szinten dől el. A családot a nyelvi tervezés egyik színtereként vizsgálva, a családról mint intézményről és mint helyszínről is beszélhetünk. A családi nyelvpolitika és a nyelvi tervezés központi eseményeként kezelve, a tannyelvválasztást és annak dinamikáját akár egy-egy család esetén keresztül is szemlélhetjük.¹² A tannyelv megválasztása a szülők egyéni motivációi¹³ és az adott iskolai szint elvégzésének kívánalma mellett, a gyerekek szánt iskolai jövőkép összességéből tevődik össze. Természetesen az iskolai jövőképet mindig az aktuális politikai, gazdasági helyzetnek megfelelő módon szemlélik a szülők, ezáltal a tannyelv és a nevelési nyelv megválasztását érdemes nem csak a nyelvi tényezők felől megközelíteni.¹⁴

A Kárpát-medencében egy 1996-ban végzett és 2011-ben megismételt kutatás¹⁵ szerint kiemelkedő szerep jut az asszimiláció folyamatában egyik elősegítőjének, a vegyes házasság intézményének. A magyar általános iskolát látogató gyermekek csupán alig 7 és 16%-a származott ugyanis vegyes házasságból a vizsgált időszakban. A tannyelvvél kapcsolatban azonban a kutatás által megragadható a családon belül öröklődő iskolaválasztási gyakorlat: a szülők mindegyik vizsgált régióban (Erdély, Felvidék, Kárpátalja, Vajdaság) továbbra is kardinálisan eltérő beiskolázási gyakorlatot folytatnak aszerint, hogy ők maguk milyen nyelvű általános iskolát végeztek.

-
- 11 Piller, Ingrid: Private language planning: The best of both worlds? *Estudios de Sociolingüística*, 2001. 2. (1). 61–80.
 - 12 Nánási-Molnár Anita: Óvodai tannyelvválasztás Kárpátalján. PhD-értekezés. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar: Budapest, 2015. 125–130.
 - 13 Ezek vélt vagy valós tényeken alapulnak, például az anyanyelvi tanulás hatékonysága vagy a későbbi boldogulás az ukrán vagy magyar nyelvvel. Lásd: Séra Magdolna: Oktatás és tannyelvválasztás Kárpátalján. In: Kötél Emőke – Szoták Szilvia (szerk.): *Határhelyzetek IV. Hagyomány és jövőkép: Anyanyelv(ek), oktatáspolitikai stratégiák, karrierkövetés*. Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium: Budapest, 2013. 71–93.
 - 14 Nánási-Molnár Anita – Séra Magdolna: Óvodai és iskolaválasztási motivációk Kárpátalján. In: Pusztai Gabriella – Márkus Zsuzsanna (szerk.): *Szülőföldön magyarul. Iskolák és diákok a határon túl*. Debreceni Egyetemi Kiadó: Debrecen, 2017. 239–253.
 - 15 Dobos Ferenc: *Asszimilációs folyamatok az erdélyi, felvidéki, kárpátaljai és vajdasági magyarok körében 1996–2011*. Kutatási jelentés. B Fókusz Intézet: Budapest, 2011. 120.

Emellett egy 2012–2015 között Kárpátalján végzett kutatás eredményei szerint azok a szülők, akiknél mindkét fél magyarul végezte iskolai tanulmányait, magasabb arányban választanak a gyermeküknek is magyar tannyelvet (88,9%), mint azok a szülők, akiknél mindkét fél magyar anyanyelvűnek vallotta magát (75,5%).¹⁶ Ezért úgy gondoljuk, a nemzetiség mellett, mindenképpen érdemes a tannyelvi változó mentén is megvizsgálni az óvoda- és iskolaválasztás alakulását.

A korábban idézett Kárpát-medencei, két időpontban felvett kutatás szerint a kárpátaljai iskolaválasztás 2011-ben alapjaiban kezdett megrendülni, ekkor ugyanis 1996-hoz képest elsősorban a magyar nyelven iskolázott szülők választottak többségi tannyelvű iskolát (a megkérdezettek 34,7%-a) gyermekeik számára. Ez a trend a többi vizsgált határon túli régióban mért értékeket is felülmúlta, holott 1996-ban itt volt a legerősebb a magyar nyelvű oktatást támogató attitűd a többi régióhoz képest. A leginkább asszimiláció-orientáltak az alacsonyabb presztízsű rétegek bizonyultak, miután körükben nőtt a többségi iskoláztatás aránya.¹⁷ Magyarozatként szolgálhatnak erre a folyamatra az ukrán kormány akkori rendelkezései, többek között az ukrán nyelv oktatásának javítását célzó 2008-as 461-es rendelet, illetve a minden érettségiző számára kötelező ukrán érettségi vizsga.¹⁸

A 407 fős kárpátaljai mintában megvizsgáltuk a megkérdezett szülők általános iskolai tannyelvének kérdését, hogy – amint arról fentebb is szó esett – azt független szociológiai változóként bevonhassuk az óvoda nevelési nyelvének és az iskola oktatási nyelvének elemzésébe. A vizsgálat során három fő kategóriát alakítottunk ki.

Tannyelvi kategóriák	Fő	%
Mindkét szülő magyar általános iskolát végzett	214	58,5
A szülők vegyes nyelven végezték az általános iskolát (az egyik anyanyelvit, a másik többségit)	72	19,7
Mindkét szülő ukrán általános iskolát végzett	80	21,9
Összesen	366	100

4. táblázat: A megkérdezett szülők általános iskolai tannyelv szerinti megoszlása

16 Nánási-Molnár, 2015. Óvodai tannyelvválasztás Kárpátalján, i.m. 83.

17 Dobos, 2011. Asszimilációs folyamatok, i.m. 17–25.

18 Ferenc, 2013. Nyelvet tanulni, i.m. 98; Nánási-Molnár, 2015. Óvodai tannyelvválasztás Kárpátalján, i.m. 18.

Az elsőben azok a szülők szerepeltek, ahol mindkét fél magyarul végezte az általános iskolai tanulmányait, a másodikban azok, akiknél egyik fél magyarul, a másik ukránul/oroszul tanult, és végül a harmadik kategóriában lévő szülőpárosok mindkét tagja többségi nyelvű iskolát végzett. A kategóriák kialakítása során kizárásra kerültek azok a válaszadók, akiktől nem érkezett értékelhető válasz a fenti kérdésre (akár egyik, akár mindkét felet illetően), illetve azok is, akik több nyelvet is megjelöltek az általános iskola tannyelveként.¹⁹ Ennek nyomán változott az alapsokaság is, vagyis 366 fő került elosztásra a három tannyelvi kategória között. 58,5%-ánál, vagyis 214 főnél mindkét fél magyarul végezte általános iskolai tanulmányait, körülbelül minden ötödik válaszadónál (21,9%) a szülők mindkét fele ukránul tanult az iskolában és közel ilyen arányú azok száma (19,7%), akik vegyes nyelven tanultak: vagyis a szülők egyik fele magyarul, a másik többségi nyelven.

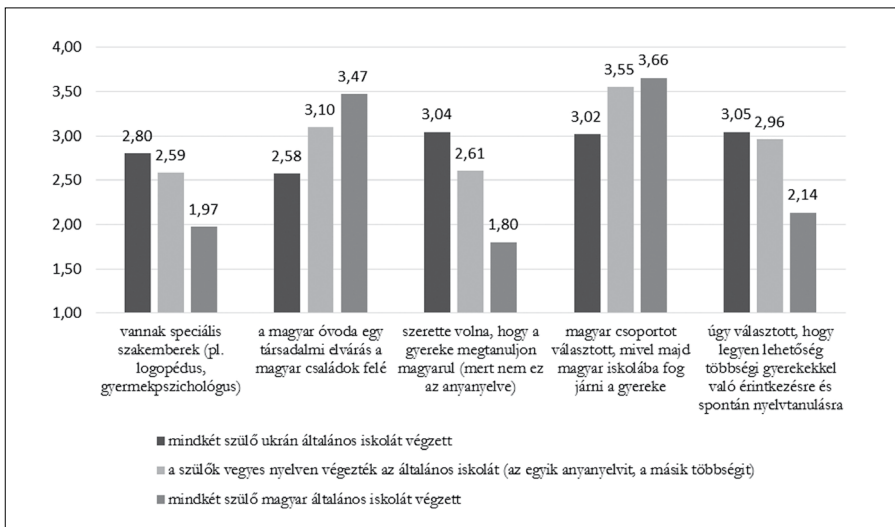
A vizsgálat során a létrehozott tannyelvi kategóriákat összevetettük az óvoda megválasztásának lehetséges tényezőivel. Talán a legszembetűnőbb különbség abban ragadható meg, hogy az ukrán tannyelven iskolázott szülők körében nem jelenik meg etnikai/nyelvi motiváció (pedig a homogám többségi házasságoknál ez egy fontos jellemző volt). A többségi tannyelvű intézményt végző szülők minőségi szempontokból választottak óvodát. A vegyes tannyelvűeknél elsőbbséget élvez a minőség, de harmadik helyen megjelenik a magyar iskolaválasztás terve. A magyarul tanuló szülők pedig kifejezetten etnikai motivációkból döntöttek a magyar óvoda mellett: a magyar iskola, a kognitív előny a legfontosabb, amit a szimpatikus óvodapedagógus követ.

19 Ezeket az adatközlőket azért zártuk ki az elemzésből, mert Ukrajnában, Kárpátalján nincs kettős tannyelvű oktatás. Abban az esetben pedig, ha valaki mondjuk iskolaváltás miatt részben magyarul, részben pedig ukránul tanult, a tannyelvi tapasztalat hosszára vonatkozó információ hiányában besorolhatatlanná vált a szülő.

	mindkét szülő ukrán általános iskolát végzett		a szülők vegyes nyelven végezték az általános iskolát		mindkét szülő magyar általános iskolát végzett	
1.	itt jobb a pedagógiai munka minősége	3,67	szimpatikus volt az óvónéni/bácsi	3,73	magyar csoportot választott, mivel majd magyar iskolába fog járni a gyereke	3,66
2.	az óvoda jó állapotú, közművesített épületben van	3,53	itt jobb a pedagógiai munka minősége	3,57	magyar csoportot választott, hogy mindent értsen a gyerek	3,58
3.	az óvodának nagy udvara van	3,52	magyar csoportot választott, mivel majd magyar iskolába fog járni a gyereke	3,55	szimpatikus volt az óvónéni/bácsi	3,53

5. táblázat: Az első három legfontosabb motiváció az óvodaválasztásban a szülők általános iskolai tananyelve szerint (négyfokú skálán kapott átlagok, ahol 1 – egyáltalán nem, 4 – nagyon)

Az előre megadott 26 óvodaválasztási szempont közül az alábbi öt tényezőnél mutatható ki szignifikáns összefüggés a szülők tananyelvevel kapcsolatban.



6. ábra: Óvodaválasztás a szülők általános iskolai tananyelve szerint²⁰ (négyfokú skálán kapott átlagok, ahol 1 – egyáltalán nem, 4 – nagyon)

20 Csak szignifikáns különbségek (p<0,003).

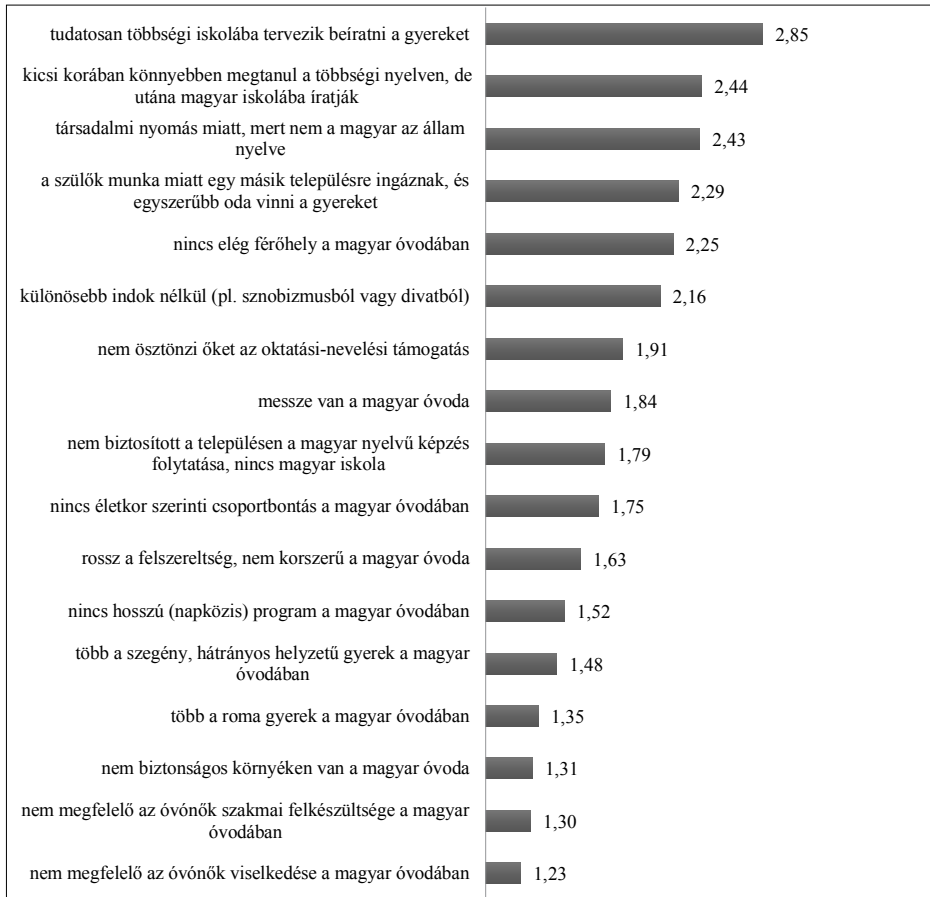
A magyar tannyelven iskolázott szülők főként a magyar iskolát előkészítő terepként kezelik a magyar nevelési nyelvű óvodát, illetve társadalmi elvárásként élik meg a magyar családok felé a magyar nevelési intézmény választását. A tannyelvileg vegyes szülők (bár kisebb mértékben) ugyancsak a magyar iskolát előkészítendő választanak magyar óvodát, illetve vélik társadalmilag elvártnak a magyar nyelvű intézményrendszer támogatását ezáltal. Ugyanakkor körükben a többségi és a magyar nyelv tanulása is „inkább befolyásolta” típusú motivációként jelenik meg a speciális szakemberek meglétével együtt. Az ukránul tanultak szerint az óvoda inkább nyelvtanulási színtér, hiszen a többségi (spontán érintkezés útján a többségi gyerekek között) és a magyar (véltetően a nevelési nyelv útján) nyelv tanulása mellett a magyar iskolai tannyelvre való felkészülést is inkább motiváló tényezőként jelölték meg.

Többségi óvodaválasztás

A megkérdezett szülők összesen 46%-a ismer legalább egy olyan magyar nemzetiségű személyt, akinek a gyereke nem magyar óvodába jár. Ebből 20% 1–2 ilyen személyről tud, 26% pedig több mint két ilyen személyt ismer. Úgy gondoltuk, ez elegendő tapasztalatot jelent a szülők részéről, hogy – ugyan csak közvetett módon – de nyilatkozzanak arról, hogy szerintük a környezetükben élő magyarok milyen megfontolásból választanak többségi óvodát.

Az eredmények alapján az ukrán nyelvű óvoda vagy óvodai csoport választásának legfőbb motivációs tényezője, ha úgy tetszik magyarázata, hogy hosszú távon is ukrán nyelvű oktatásban szeretnék a szülők a gyereket részesíteni (ukrán iskolába tervezik beíratni: 2,85-ös átlag). Ennek előszobájaként az ukrán nevelési nyelvű óvodát választják, mellyel könnyebbé tehető az ukrán tanítási nyelvű iskolában a felzárkózás, beilleszkedés egy nem ukrán anyanyelvű gyerek számára is. Szinte azonos értéket (2,43/44) mutat a korai életkorban történő nyelvtanulás könnyebbé és a társadalmi nyomás, mely szerint Ukrajnában ukrán nevelési és/vagy tanítási nyelvű nevelési, oktatási intézményeket ildomos választani. A munkahely miatti ingázás gyakran több logisztikai szervezést igényel a kisgyerekes szülők részéről, beleértve azt is, hogy a gyerekek óvodába/iskolába vitele után a munkahelyre is elérjenek. Épp ezért tölthet be fontos szerepet az óvoda vagy iskola kiválasztásánál a lakhely közelsége mellett a munkahely közelsége a választott oktatási/nevelési intézményhez. Ezzel magyarázható az a viszonylag magas érték (2,29), melyet a szülők munka/munkahely miatti ingázásánál láthatunk. A magyar óvodák férőhelyhiánya is lehet egy fontos ok (a

listán az ötödik, 2,25-tel), ami a többségi intézmények felé tereli a magyar gyerekeket. A korábban az óvodaválasztásnál már említett csoportszellem, mintakövetés ebben az esetben magasabb értékeket képvisel (2,16), és a divattal, sznobizmussal is párhuzamba vonható. A magyar óvodákban folyó pedagógiai munka minőségét, az óvónő szimpátiáját kereső, illetve azt fontosnak tartó válaszadók következtetések, hiszen a többségi nevelési nyelvű óvoda választásánál jóval kisebb mértékben vélik úgy, hogy az ukrán nevelési nyelvet választó szülők a nem megfelelő képzésű vagy viselkedésű magyar óvónők miatt döntenek (1,23–1,3-as átlag) az ukrán óvoda mellett. Ezzel együtt az is megfigyelhető, hogy az általuk ismert magyar nevelési nyelvű óvodák bár korszerűsítésre szorulnak az eszközök és az épületek, belső terek, bútorzat szempontjából is, mégsem ezek azok a tényezők, melyek döntő befolyást gyakorolhatnak a választásnál.



7. ábra: A többségi óvodaválasztás befolyásoló tényezői az adatközlők ismeretségi körében (négyfokú skálán kapott átlagok, ahol 1 – egyáltalán nem, 4 – nagyon)

Iskolaválasztás

Az óvodáskorú gyermekek szüleit a közelgő iskolaválasztásról is megkérdeztük. A 330 értékelhető válasz alapján 90%-uk magyar, 10%-uk ukrán tannyelven kívánja iskoláztatni csemetéjét néhány éven belül. Az iskola helyszínét illetően a döntő többség (72%) a település legközelebbi iskolájába íratná be a gyermekét, de 11–11%-nyian mondták azt, hogy a településen nem a legközelebbi óvodában, illetve egy a lakóhelytől eltérő településen tervezik az iskoláztatást.

Az óvodaválasztáshoz hasonlóan az iskolaválasztásban is nagyon fontos befolyásoló tényezőnek bizonyul a pedagógiai munka minősége (3,79). Ezzel szinte egyenértékű az iskola biztonságos környéken való elhelyezkedése (3,77), amely magyarázható azzal, hogy míg az óvodába a gyerekeket viszik-hozzák, addig az iskolás évek az önállóságra nevelés részeként már az egyéni közlekedést vetítik előre, vagyis a gyerek egyedül közlekedik az iskola és a lakóhely között, így érthető módon fontos szerep jut az iskola kiválasztásánál az iskola környékének. Döntő tényező (3,71) továbbá, hogy a választott iskolában a gyerek mindent megértsen, hogy az iskola eredményes legyen, vagyis magas legyen a továbbtanulók aránya, illetve a tanítást segítő pedagógiai segédeszközök rendelkezésre álljanak. Az iskola állapota és a szimpatikus pedagógus szintén fontos szerepet (3,57) tölthetnek be a választás során, bár ez utóbbi korántsem annyira fontos, mint az óvodában. Az inkább fontos sávban van még a magyar iskolarendszer támogatása (3,44) a magyar tanítási nyelvű iskola választásával, de ugyanilyen fontossággal bír az is, hogy a választás következményeként a gyerek megtanulja az államnyelvet. Az államnyelv elsajátítása mint motiváció, és a magyar iskolarendszer fenntartása mint fontos közösségi cél tehát a válaszok alapján egyformán fontos szerepet játszanak. Átlagban ugyanilyen fontosnak vélik az adatközlők, hogy az iskola ne legyen túl zsúfolt, egészséges étkeztetést biztosítson a gyerekek számára és rendelkezzen olyan speciális szakemberekkel, mint a logopédus vagy az iskolapszichológus. Ezután következik az, hogy közel legyen a lakóhelyhez, és hogy a gyerekek szülei jó közösséget alkossanak, közösségi programokon vehessenek részt együtt. A magyar állam által nyújtott oktatási-nevelési támogatásra való jogosultság ezek után következik a rangsorban, melyet a spontán nyelvtanulás, vagyis a nem magyar anyanyelvű gyerekekkel való érintkezés útján elsajátított nyelvtudás követ. A gyerek testvérei, barátai és a szülők barátainak gyerekei, vagyis azok megléte az iskolában kevésbé dönthetnek arról, hogy melyik intézményre esik a választás – a kapott eredmények alapján ezek 2,5–3 között mozognak az 1-től 4-ig terjedő skálán.

Az egyetlen olyan tényező, ami a válaszok alapján inkább nem tölt be fontos szerepet az iskola kiválasztásánál, az a „ne legyen sok hátrányos helyzetű gyerek az iskolában”. Hasonlóan az óvodaválasztáshoz, itt is megjegyezhető, hogy a szegényebb környezetből érkező, hátrányos helyzetű gyerekek esetleges jelenléte korántsem olyan „zavaró” tényező az oktatási intézmény kiválasztásánál, mint mondjuk a roma gyerekek jelenléte. Korábbi kutatási eredmények szerint²¹ a romák közül a tehetősebbek körében egyre inkább megjelenik egyfajta elmagyarosodási tendencia, ami a magyar iskola választásával is együtt jár. A magyar szülők mindezt nem fogadják szívesen és a magyar gyerekek továbbvándorolnak a „magyarabb” elit, vagy akár ukrán iskolákba.

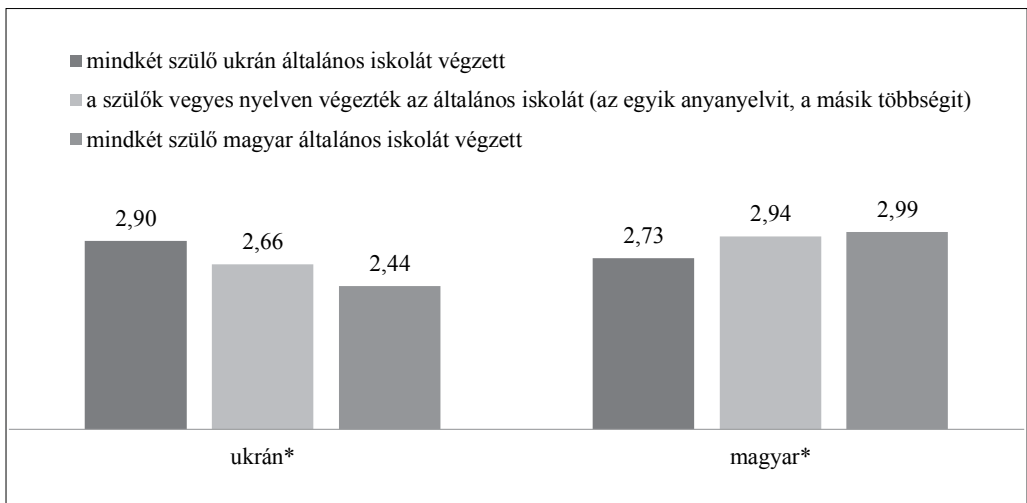
21 Ferenc Viktória – Séra Magdolna: Iskolaválasztás Kárpátalján. *Kisebbségkutatás*, 2012. 21 (3). 473–513. itt: 511.



8. ábra: Az iskolaválasztást befolyásoló szempontok (négyfokú skálán kapott átlagok, ahol 1 – egyáltalán nem, 4 – nagyon)

A szülők tannyelvi motivációt nagyban meghatározza, hogy mit gondolnak az egyes nyelvek fontosságáról, a gyermekek későbbi boldogulásában betöltött szerepükről. A válaszadók az ukrán, a magyar, az angol és német nyelvet értékelték egy háromfokú skálán, annak a gyerek jövőjében betöltött szerepe kapcsán.

Az eredményeket a szülők iskolai tannyelvével összevetve a magyar és az ukrán nyelv esetében mutatkozott szignifikáns összefüggés. A magyarul iskolázott válaszadók szerint a magyar, az ukránul tanulókat szerint az ukrán nyelv fontosabb a gyermekek boldogulása szempontjából. A vegyes nyelven iskolázottak körében a magyar nyelv bizonyult fontosabb eszköznek a későbbi boldogulás során. A nemzetiség kapcsán is szignifikáns különbség van az ukrán és a magyar nyelv értékelése tekintetében a szülők között, amelyek követik a tannyelvi összehasonlításból kiderült értékeket.



9. ábra: Szülői vélekedés az ukrán és a magyar nyelv fontosságáról a gyermek későbbi boldogulása szempontjából a szülők tannyelvi kategóriái szerint (háromfokú skálán kapott átlagok, ahol 1 – egyáltalán nem fontos, 3 – nagyon fontos)

A családi nyelvpolitika változása – testvérek iskolaválasztási stratégiáinak összehasonlítása

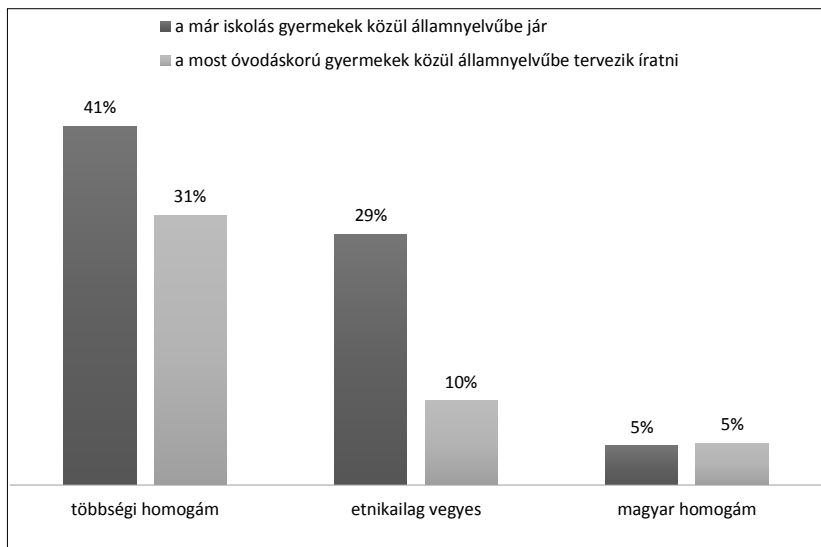
Jelen vizsgálatban 174 olyan válaszadó is volt, akinek már van legalább egy iskoláskorú gyereke. Megkérdeztük a szülőket, hogy a már iskoláskorú gyerekek, vagyis a mostani óvodások idősebb testvérei számára milyen tannyelvet választottak. Ezt azért is tartottuk fontosnak itt bemutatni, mert egyfajta időrendi trend is kirajzolódik egy korábbi és egy a

közeljövőben esedékes iskolaválasztási stratégia között, amely jól szemlélteti majd a családi nyelvpolitika változásait.

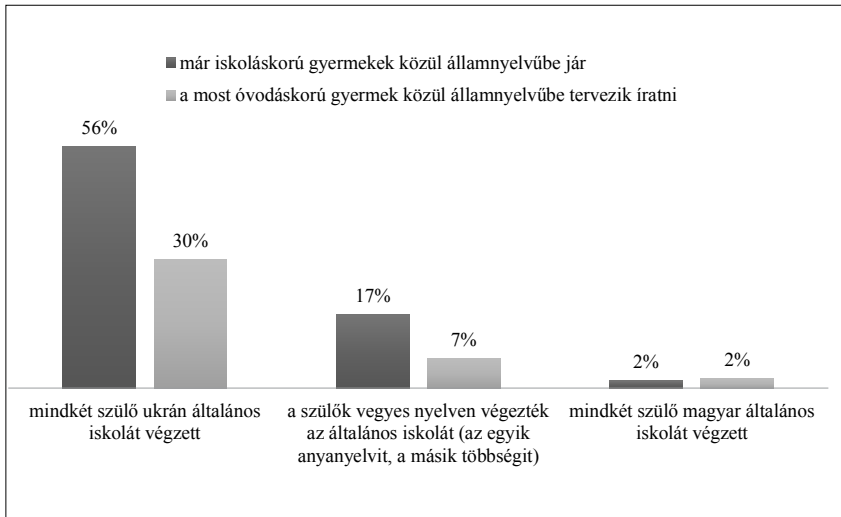
A kapott válaszokból kiderül, hogy magyar tannyelvű iskolába a kérdésre válaszolók 82,2%-a adta idősebb gyermekét és közel minden ötödik válaszadó (17,8%) ukránul iskoláztatja azt. Az alapsokaság 1/8-ad részének, vagyis 51 megkérdezettnek a vizsgálat idején három gyereke volt. A második gyerek iskolai tannyelvére vonatkozó adatok szerint 78,4%-uk magyar és 21,6%-uk ukrán tannyelvű iskolában tanul. A fenti adatok szerint tehát nincs lényegi eltérés az első és második gyerekek iskolai tannyelvét illetően. A most óvodáskorú gyermeket ugyanakkor a szülők 90%-a magyar, 10%-a ukrán tannyelven kívánja iskoláztatni.

Az idősebb, már iskoláskorú gyermek tannyelvválasztását összehasonlítva a most óvodáskorú gyermeknek szánt iskola tannyelvével változásokat regisztrálhatunk – még hozzá a többségi iskolaválasztás kárára: ugyanabban a családban jelenleg kevesebben akarják ukránul iskoláztatni a gyereket, mint ahogyan azt korábban tették.

Ha ezeket az adatokat a házasságok etnikai típusa és a szülők tanyelve alapján is megnézzük, olyan megállapítás is tehető, hogy alacsonyabb az államnyelvű iskolaválasztás trendje a jelenleg óvodáskorúak esetében. A legkisebb különbség a magyar–magyar házasságokban és a magyarul iskolázott szülők körében van, vagyis a trend megfordulása nem nekik tulajdonítható, hanem a vegyes és a többségi szülőknek.



10. ábra: Többségi iskolaválasztás a már beiskolázott és a most óvodáskorú gyermekek esetében a házasság etnikai típusa szerint (%)



11. ábra: Többségi iskolaválasztás a már beiskolázott és a most óvodáskorú gyermekek esetében a szülők tannyelve szerint (%)

Az is látható, hogy míg két magyar nemzetiségű házasságában mintegy 5%-nyi esetben választanak többségi iskolát, addig az olyan szülők, akik mindketten magyar iskolába jártak, csak 2%-nyi esetben járnak el így. A vegyes házasságokban, az idősebb gyerek esetében (17% a többségi iskolaválasztás) és az óvadás kapcsán is (7%), szintén a tannyelvnek van erősebb hatása a magyar iskolaválasztásra a nemzetiséggel összehasonlítva (korábban 29%, most 10% a többségi iskolaválasztók aránya a csoporton belül). A teljesen többségi családok esetében is a tannyelv erejét látjuk megnyilvánulni a nemzetiséggel szemben: ahol a szülők mindketten ukránul tanultak, ott az első gyerekeknek 56%-ban ukrán iskolát választottak, szemben az ukrán nemzetiségűekkel, ahol ez az arány picit alacsonyabb, 41%. A többségi családokban most óvodáskorúak esetében még mindig minden harmadik szülő ukrán iskolát tervez a gyerekének, annak ellenére, hogy most magyar óvodába jár. Az idősebb gyerekekhez viszonyított 10–26%-nyi csökkenés mellett, ebben az esetben nincs jelentős különbség tannyelv és a nemzetiség hatása között.

Összegzés

Tanulmányunkban azt vizsgáltuk, hogy miként alakulnak az óvodai és az iskolai tannyelvválasztás tendenciái Kárpátalján a 2017/18-as tanévben. Függetlenül a jelenlegi erősen nemzetiesítő ukrán oktatás- és nyelvpolitikai intézkedésektől a kárpátaljai magyar óvodák és iskolák nem szenvednek létszámhiánytól. A régióban azt tapasztaltuk, hogy az Euromajdan után kialakult politikai, gazdasági válság szempontja a nemzetiesítő diskurzusokat az iskolaválasztási stratégiákban felülírja: a többségi homogám és az etnikailag vegyes, heterogám házasságokban is jellemző a magyar óvoda- és iskolaválasztás.

Általánosságban elmondható, hogy a magyar óvodákat a szülők leginkább az ott folyó pedagógiai munka minősége és az ott dolgozó pedagógusok miatt választják. A kognitív, nyelvi szempont és a magyar iskola előkészítése csak másodlagos. A szintizta ukrán családok számára a legfontosabb szempont a magyar nyelvtanulás, amit a biztonságos környék és a jó minőségű pedagógiai munka követ. A vegyes családoknál a magyar nyelvtanulás már nem annyira elsődleges, körükben az első három helyen az óvoda külső és belső minőségi tulajdonságai jelennek meg úgy, mint a nagy udvar, a jobb minőségű pedagógiai munka, a szimpatikus óvodapedagógus. A homogám magyar házasságban élő szülőknek a legfontosabb, hogy a magyar óvodában a gyerek felkészüljön a magyar iskolára, másodsor, hogy mindent megértsen, ami vele és körülötte történik. Végül pedig a magyar párú szülőknek is fontos, hogy egy szimpatikus óvónénire/bácsira bízzák rá a gyermeküket.

Abból a szempontból, hogy a gyerekek szülei milyen nyelven végezték az általános iskolát szintén differenciálni lehet az óvoda- és iskolaválasztási stratégiákat. Tannyelvi szempontból talán a legszembetűnőbb különbség abban ragadható meg, hogy az ukrán tannyelven iskolázott szülők körében nem jelenik meg etnikai/nyelvi motiváció (pedig a homogám többségi házasságoknál ez egy fontos jellemző volt). A többségi tannyelvű intézményt végző szülők minőségi szempontokból választottak óvodát. A vegyes tannyelvűeknél elsőbbséget élvez a minőség, de harmadik helyen megjelenik a magyar iskolaválasztás terve. A magyarul tanuló szülők pedig kifejezetten etnikai motivációkból döntöttek a magyar óvoda mellett: a magyar iskola, a kognitív előny a legfontosabb, amit a szimpatikus óvodapedagógus követ. Ezt támasztja alá az is, amit a szülők a nyelvek fontosságáról árultak el nekünk. A magyarul iskolázott válaszadók szerint a magyar, az ukránul tanulókat szerint az ukrán nyelv fontosabb a gyermekek későbbi boldogulása szempontjából. A vegyes nyelven iskolázottak körében a magyar nyelv bizonyult fontosabb eszköznek a későbbi boldogulás során.

A megkérdezett szülők összesen 46%-a ismer legalább egy olyan magyar nemzetiségű személyt, akinek a gyereke nem magyar óvodába jár. Szerintük az ukrán nyelvű óvoda vagy óvodai csoport választásának legfőbb motivációs tényezője, hogy hosszú távon is ukrán nyelvű oktatásban szeretnék a szülők a gyermeket részesíteni. A korai életkorban történő nyelvtanulás könnyebbsége és a társadalmi nyomás, mely szerint Ukrajnában ukrán nevelési nyelvű intézményeket ildomos választani, szintén a fontosabbak között szerepelt, mint a munkahely közelsége vagy a magyar óvodák helyhiánya.

Az óvodáskorú gyermekek szülei a közelgő iskolaválasztással kapcsolatos kérdésre válaszolva 90%-ban magyar, 10%-ban az ukrán tannyelv mellett tették le voksukat. Az óvodaválasztáshoz hasonlóan az iskolaválasztásban is nagyon fontos tényezőnek bizonyul a pedagógiai munka minősége. Ezzel szinte egyenértékű az iskola biztonságos környéken való elhelyezkedése, amely magyarázható azzal, hogy míg az óvodába a gyerekeket elviszik, elhozzák, addig az iskolás évek az egyéni közlekedést vetítik előre, vagyis a gyerek egyedül közlekedik az iskola és a lakóhely között, így érthető módon fontos szerep jut az iskola kiválasztásánál az iskola környékének. Döntő tényező továbbá a kapott válaszok alapján, hogy a választott iskolában a gyerek mindent megértsen.

Az idősebb, már iskoláskorú gyermek tannyelv-választását összehasonlítva a most óvodáskorú gyermeknek szánt iskola tannyelvével, változásokat regisztrálhatunk, még hozzá a többségi iskolaválasztás kárára: ugyanabban a családban jelenleg kevesebben akarják ukránul iskoláztatni a gyerekeiket, mint ahogyan azt korábban tették. A legkisebb elmozdulás a magyar–magyar házasságokban és a magyarul iskolázott szülők körében van, vagyis az iskolaválasztás trendjének megfordulása Kárpátalján a többségi vagy vegyes háttérű családok döntésének köszönhető, akik az (többségi) iskolaválasztást inkább praktikusán és nem ideológiailag szemlélik. Ezzel kapcsolatban azt is megállapítottuk, hogy a szülők tannyelvének erősebb hatása van gyermekeik tannyelvére, mint a nemzetiségnek.